

WALDEMAR PAŁYS

ŚLADY NORWIDÓW W DĄBRÓWCE

Z okazji Roku Norwidowskiego warto opublikować pewne materiały, dotyczące Norwida i jego rodziny. Zwłaszcza że mogą one sprostować kilka faktów z życia poety, uchodzących dotąd za bezsporne. Mam także nadzieję, że wzbogacą one dotychczasowe ustalenia z zakresu biografii autora *Wandy*.

Juliusz W. Gomulicki w opracowaniu *Pism wszystkich* pisze, że „patronem” wezwania kościoła w Dąbrówce jest Podniesienie Świętego Krzyża. Chodzi oczywiście o Podwyższenie Krzyża Świętego, o czym informuje tablica na kościele. Święto Podwyższenia Krzyża Świętego – *Festum Exaltationis Sanctae Crucis* należy do najdawniejszych w liturgii i zostało ustanowione na pamiątkę „odnalezienia krzyża z Góry Kalwarii w dniu 14 września 320 r. przez św. Helenę, matkę Konstantyna Wielkiego. W jego treści uwydatnia się chwała krzyża, który w analogii do Chrystusa na nim umierającego, a potem uwielbionego, zostaje także wywyższony jako znak zwycięstwa i triumfu”¹.

Wątpliwości budzi także miejsce pochówku matki Norwida. Wprawdzie Gomulicki twierdzi, że „zwłoki zmarłej zostały pogrzebane na małym cmentarzu przykościelnym w Dąbrówce” (PWsz 11, 28), ale taki cmentarz najprawdopodobniej nigdy nie istniał. Wokół kościoła nie odnaleziono bowiem żadnych śladów grobów. Tak przynajmniej twierdzi proboszcz parafii Dąbrówka. Na obecnym etapie badań trudno całkowicie wykluczyć ustalenia Gomulickiego. Niemniej z dużą dozą prawdopodobieństwa należy przyjąć wersję, że matka poety została pochowana na cmentarzu parafialnym w niedalekiej – ok. 1000 m – odległości od kościoła. Znajdują się tu mogiły z połowy XIX w. Możliwe, że były też mogiły wcześniejsze, ale nie dochowały się do naszych czasów. Archiwa parafii są dość ubogie. Podobno prowadzono tu kronikę, ale w czasie pożaru kościoła w XIX w. spłonęła, jak większość akt urzędowych. Ocalone

¹ Ks. W. S m o l e ń. *Ilustracje świąt kościelnych w polskiej sztuce. Festa Ecclesiastica in arte Polonorum repraesentantur*. Lublin 1987 s. 273.

księgi chrztów i zgonów są jedynym źródłem dziejów parafii i jej mieszkańców.

W księdze chrztów, obejmującej lata 1818-1825, znajduje się również łaciński wpis chrztu Cypriana Norwida. Stare i niewyraźne pismo na pożółkłym papierze sprawia, iż tekst miejscami jest bardzo trudny do odczytania, zwłaszcza że użyto w nim licznych skrótów łacińskich formułek specyficznych dla języka akt kościelnych, dziś już zupełnie zapomnianych i nieużywanych. Pomimo to udało się zapis ten odszyfrować niemal w całości. Oto akt chrztu Cypriana Norwida, spisany po łacinie

Ego Joannes Matliński Decanus Stanislaviensis Praepositus Dąbroviensis baptisavi Infantem, Nominibus: Ciprianum Xavorium Gerardum Valentinum, filium Illustrissimi Magnificis Nobilis ac Generosi Domini Joannis Norwid Praesidis Iudicii Terrestris Bor [...] Haeredis Lasko [...] et Ludovicae de Zdzieborskie, natum 24 septembris Cuius Patrini fuere Magnificus Ciprianus Szukiewicz Praeses Iudicii Appelations Grodenis cum Illustris Brygitta Dybowska. Illustrissimus Xaverius Dybowski Mareschallus Districti Węgroviensis cum magnifici Hilaria Sobieska [wyraz nieczytelny] Carolus Jansach [Tansach] districti Med[...] cum Ludovica Lisiecka virginem².

A oto się jego tłumaczenie:

Ja, Jan Matliński, Dziekan Stanisławowski, Prepozyt Dąbrowski, ochrzciłem dziecię imionami: Cyprian, Ksawery, Gerard, Walenty, syna Jaśnie Wielmożnego, Szlachcica Urodzonego Pana Jana Norwida, prezydującego [sędziego] Sądu Ziemskiego w Borysowie, Dziedzica Laskowo i Ludwiki ze Zdzieborskich, urodzonego 24 września, którego chrzestnymi byli: Wielmożny Cyprian Szukiewicz, Prezes Sądu Apelacyjnego w Grodnie z Jaśnie Oświeconą Brygidą Dybowską. Jaśnie Wielmożny Ksawery Dybowski, Marszałek Powiatu Węgrowskiego z Wielmożną Hilarią Sobieską. [Wyraz nieczytelny] Karol Jansach [Tansach] z Powiatu Med. z Ludwiką Lisiecką panną.

W zapisie zauważa się brak daty i miejsca chrztu. Informacje te znajdują się obok głównego tekstu, w rubrykach, które, poczynając od lewej strony, dzielą każdą kartę księgi i oznaczają: miejsce, dzień oraz rok i miesiąc łącznie. Przy Norwidzie: Głuchy, 1, 1821 październik (october).

Strony księgi obejmujące rok 1825 nie są już tak dokładnie i starannie prowadzone; brak podziału na rubryki, informacje bardzo lakoniczne, pismo niewyraźne. Być może dlatego nieznanne były wpisy o innych członkach rodziny. Dopiero jesienią 2001 r. natrafiono na zapis chrztu Ksawerego Józefa – najmłodszego z rodzeństwa Norwidów, a na początku 2002 r. odnaleziono akt zgonu Jana, starszego brata Cypriana, który przeżył zaledwie sześć dni.

Oto akt chrztu Ksawerego Norwida po łacinie:

² We wszystkich cytowanych tekstach zachowałem oryginalną pisownię.

Głuchy. Die 10 Martii Ego qui supra de sola aque baptisavi Infantem Nominibus Xaverium et Josephum filium Magnifici Joannis Norwid et Ludovicae Zdzieborska legitimom Conjugum Patrini fuere Magnificus Jacobus Gerlicz Commissarius Districtus Stanislaviensis cum Brigitte Dybowska,

co tłumaczy się:

Głuchy. Dnia 10 marca ja, który wcześniej [ochrzciłem] z samej wody ochrzciłem dziecie imionami Ksawerego i Józefa, syna Wielmożnego Jana Norwida i Ludwiki Zdzieborskiej prawowitej żony. Chrzestnymi byli Wielmożny Jakub Gerlicz komisarz powiatu stanisławowskiego z Brygidą Dybowską.

Niestety, nie udało się odnaleźć żadnej informacji o chrzcie Jana Norwida, czwartego dziecka Jana i Ludwiki Norwidów, urodzonego 24 maja 1823 r. i niedługo potem zmarłego. Znany jest natomiast jego akt zgonu. W Księdze Aktów Cywilnych Urodzonych, Zaślubionych i Zmarłych pod pozycją oznaczoną numerem 43. znajduje się następujący tekst:

Roku tysiąc osiemset dwudziestego trzeciego dnia trzydziestego miesiąca maja o godzinie szóstej po południu przed nami Janem Matlińskim proboszczem dąbrowskim urzędnikiem cywilnym w gminie Dąbrówka powiecie stanisławowskim województwie mazowieckim stawili się Antoni [Nurwaszewski] mający lat czterdzieści ekonom zamieszkały w Głuchach i Józef Czerwiński mający lat dwadzieścia pięć organista zamieszkały w Dąbrówce i oświadczyli nam iż wczoraj o godzinie dziewiątej w wieczór w domu pod numerem pierwszym w Głuchach dziecko płci męskiej urodzone dnia dwudziestego czwartego miesiąca bieżącego o godzinie dziewiątej rano z Jaśnie wielmożnych Jana Norwida mającego lat trzydzieści osiem i Ludwiki Zdzieborskiej mającej lat dwadzieścia trzy Małżonków dziedziców szlachty zamieszkałych w Głuchach umarło któremu nadane było imię Jan. Po okazaniu nam zmarłego akt niniejszy stawiającym przeczytaliśmy i z nimi podpisaliśmy. Antoni [nazwisko nieczytelne] Józef Czerwiński J. Matliński.

Akt ten wyjaśnia chyba brak w księgach wpisu o chrzcie Jana. Chore i słabe zapewne dziecko zostało ochrzczone z wody, być może zaraz po urodzeniu przez kogoś tam obecnego. Nie wyjaśnia natomiast zastanawiającej nieobecności przy zmarłym dziecięciu kogokolwiek z rodziny. Gdzie był ojciec?

Księga zgonów, gdzie odnotowano zgłoszenie śmierci matki Norwida, Ludwiki Norwidowej ze Zdzieborskich, jest redagowana inaczej niż księga urodzin. Na lewym marginesie strony zaznaczono numer kolejnego wpisu – 40 – i miejscowość – Głuchy – a dalej właściwa treść zapisu:

Roku tysiąc osiemset dwudziestego piątego dnia czternastego miesiąca kwietnia o godzinie dziesiątej rano przed nami Proboszczem Dąbrowskim Urzędnikiem Cywilnym w Gminie Dąbrówka Powiecie Stanisławowskim województwie Mazowieckim stawili się Jan Norwid mający lat czterdzieści cztery, Kontroler Banku Narodowego Mąż zmarłej zamieszkały w Warszawie i Kacper Matliński mający lat trzydzieści sześć prefekt Probostwa Dąbrówki zamieszkały w Dąbrówce:

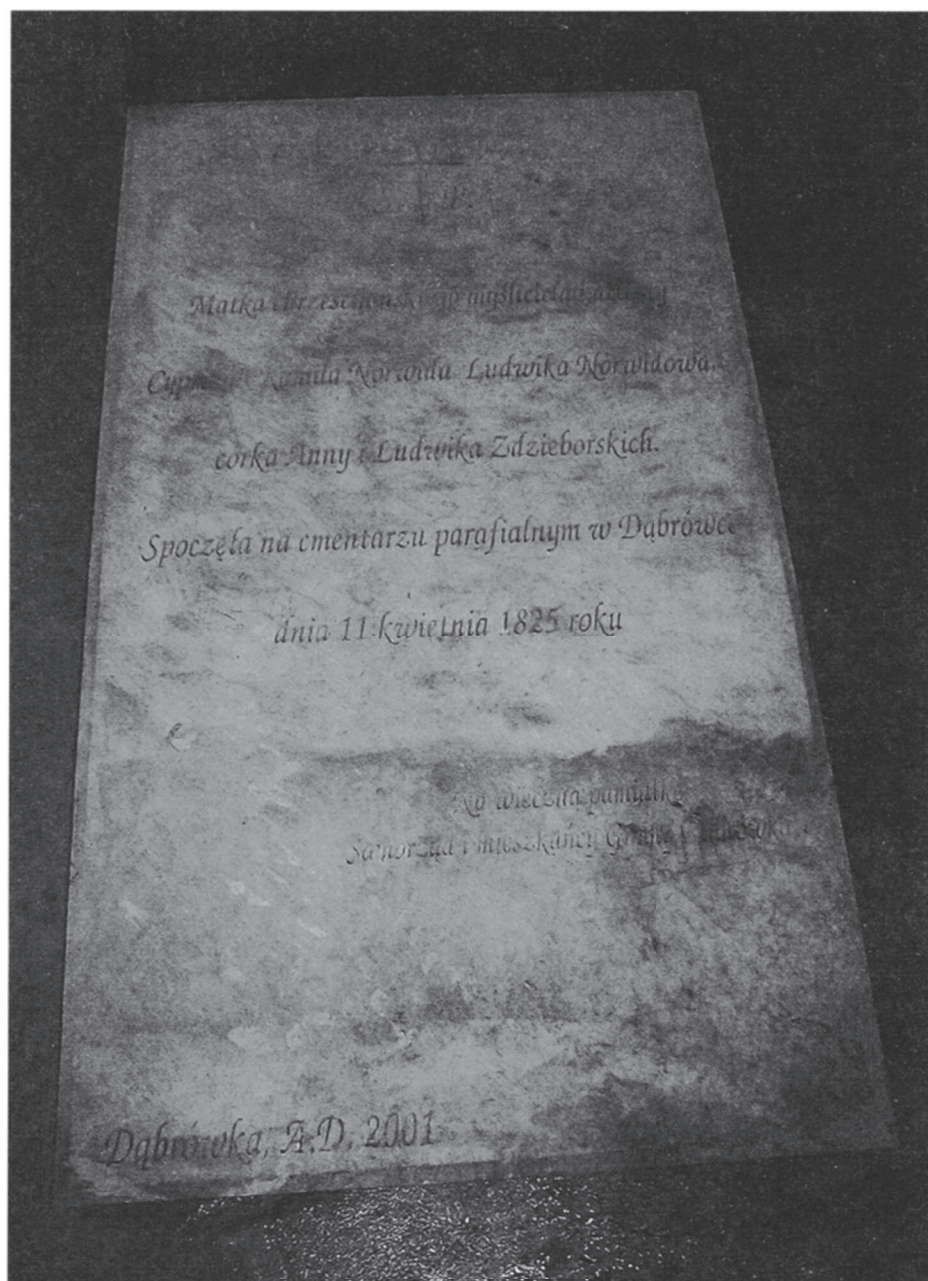
oświadczyli nam iż w dniu jedenastym tego miesiąca o godzinie jedenastej przed północą w Głuchach w domu pod numerem pierwszym umarła Ludwika z Zdzieborskich mająca lat dwadzieścia siedem Dziedziczka dóbr Głuchy Małzonka wspomnianego Jana Norwida a lubo niegdyś Ludwika i Anny z Sobieskich Zdzieborskich. Po okazaniu nam zmarłej akt niniejszy stanowiącym przeczytaliśmy i z stawającymi podpisaliśmy. Jan Norwid, Kacper Matliński, K. J. Matliński.

Na tym kończy się akt zgonu matki poety.

Przedstawione dokumenty to, jak się wydaje, wszystkie zachowane ślady o Norwidach w rodzinnej parafii Cypriana Norwida.

Tłumaczeń tekstów łacińskich mogłem dokonać dzięki nieocenionej pomocy Pani prof. dr hab. Krystyny Staweckiej z KUL i Pana prof. dr. hab. Stanisława Olczaka, również z KUL, za co bardzo serdecznie Im dziękuję.

11 marca 2002 r.

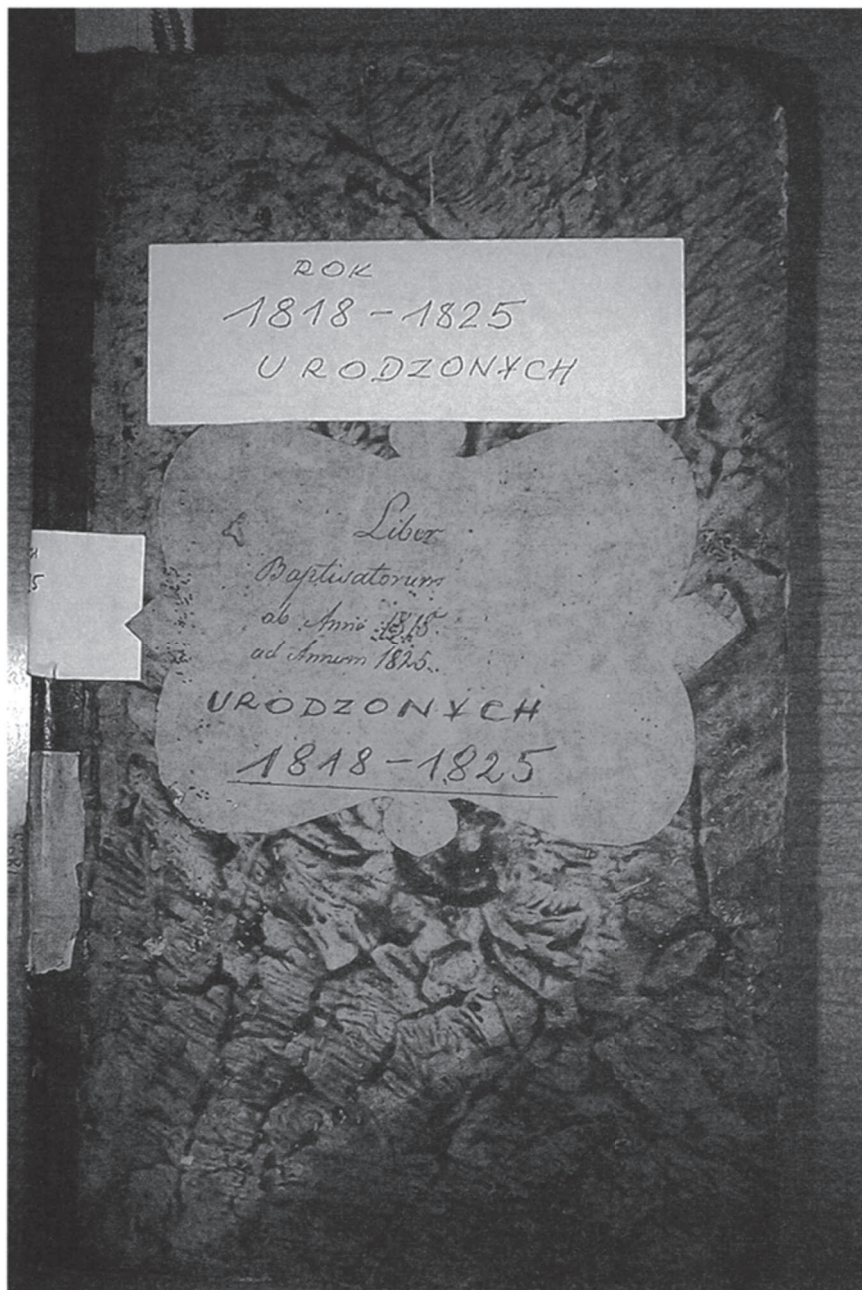

Matka chrześcijańskiego myślicielki
Cypriana Norwida Ludwika Norwidowa,
córka Anny i Ludwika Zdzieborskich.
Spoczęła na cmentarzu parafialnym w Dąbrówce
dnia 11 kwietnia 1825 roku

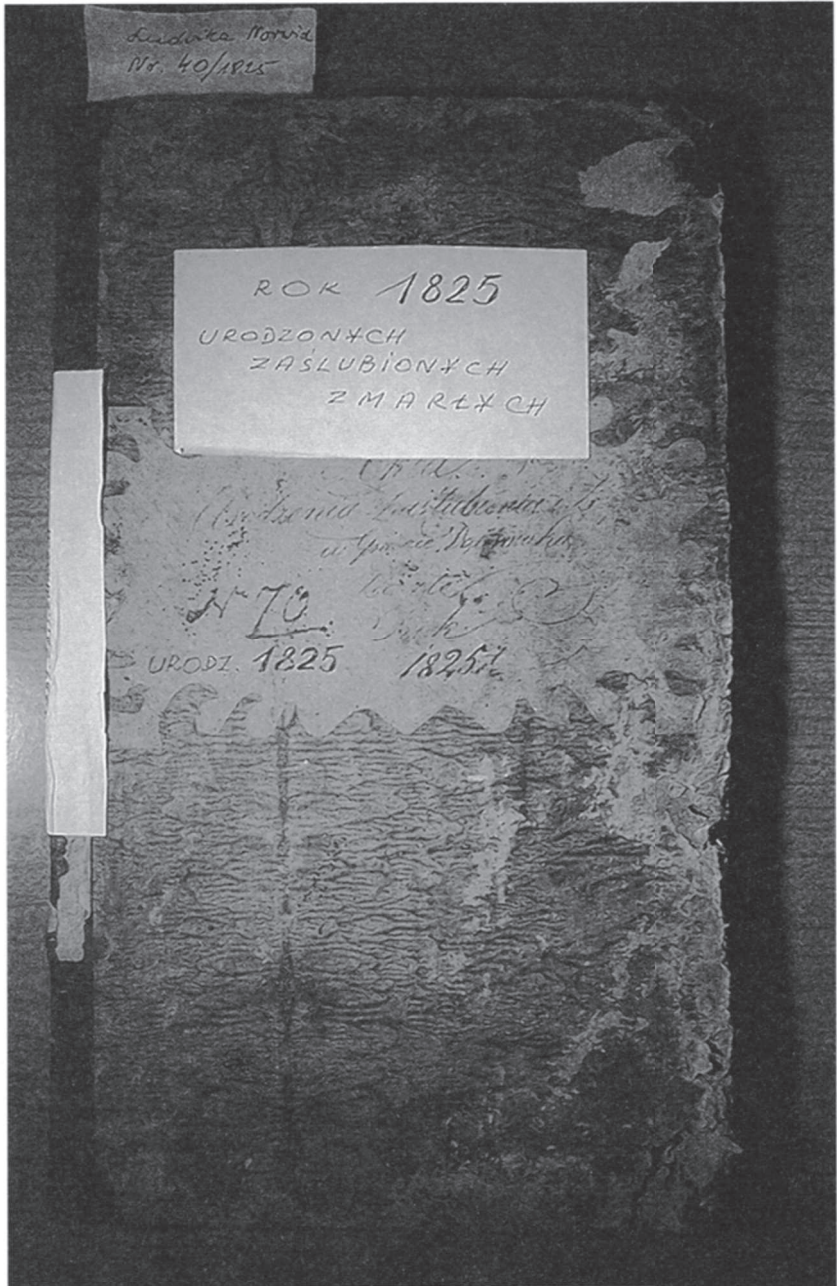
W wieczną pamięć
dąbrówka i mieszkańcy Gminy Dąbrówka

Dąbrówka, A.D. 2001

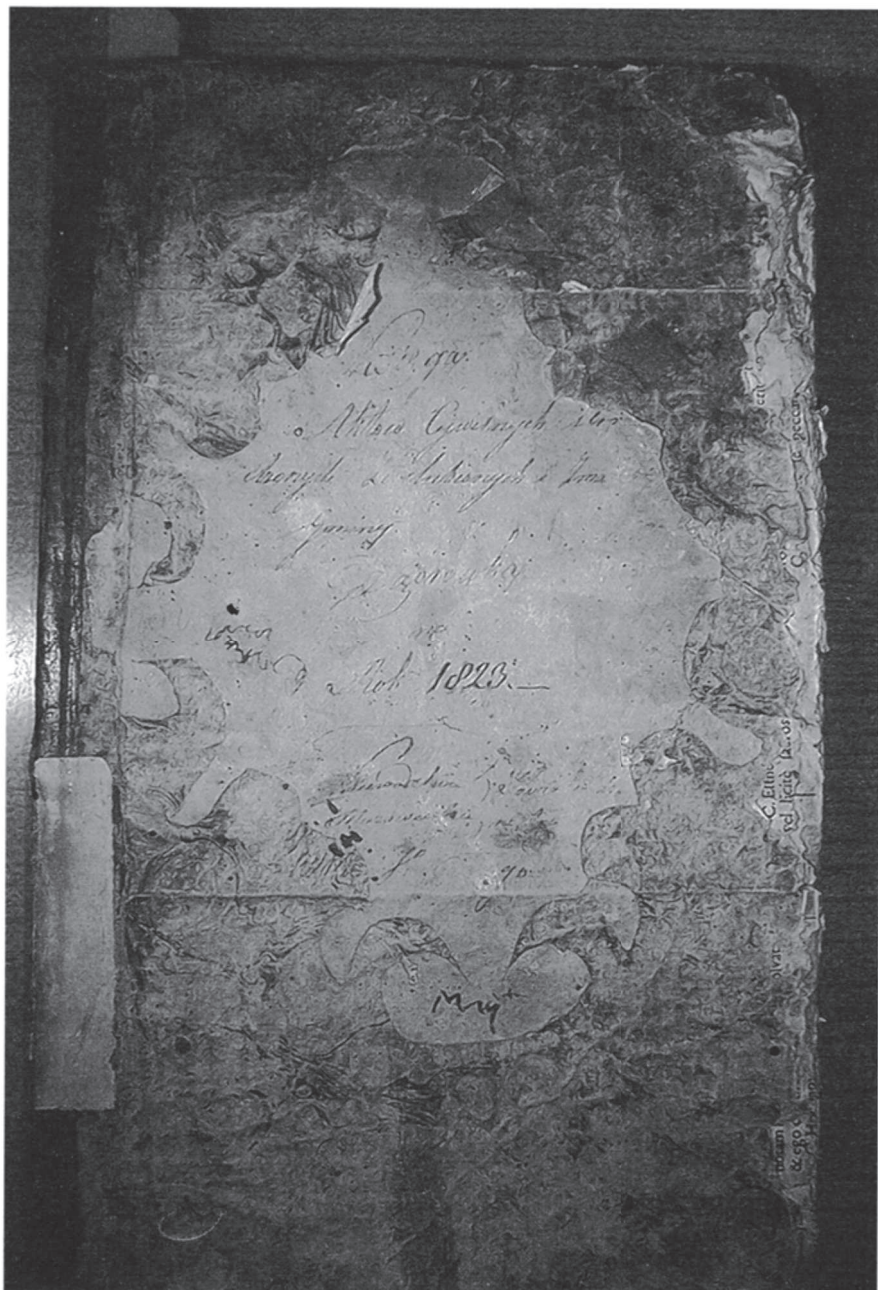
1. Płyta symbolicznego grobu Ludwika Norwidowej, matki poety, poświęcona 1 października 2001 r.

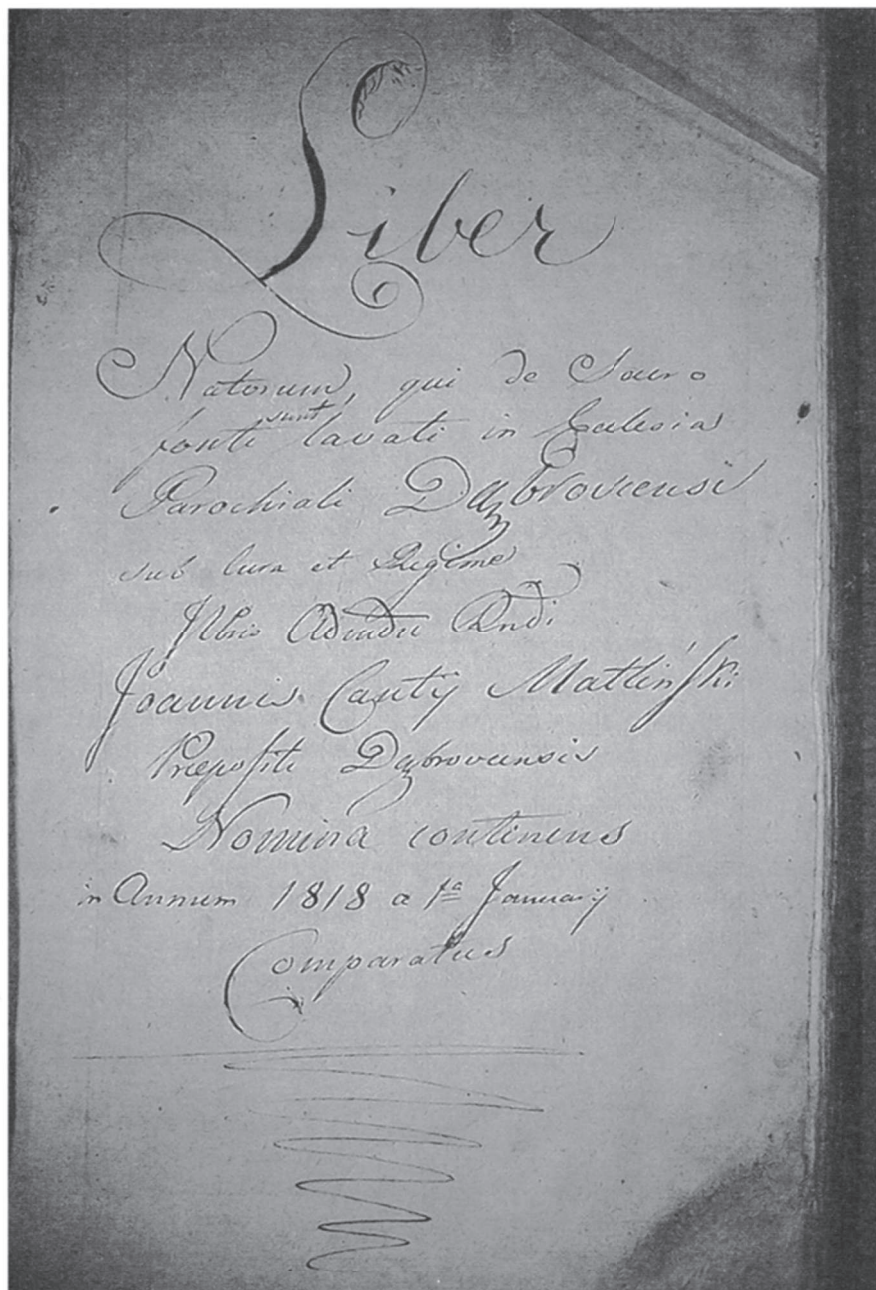
2. Liber Baptisatorum ab Anno 1818 ad Annum 1825. Księga chrztów z lat 1818-1825. Odnotowano w niej chrzest Cypriana i Ksawerego Norwidów

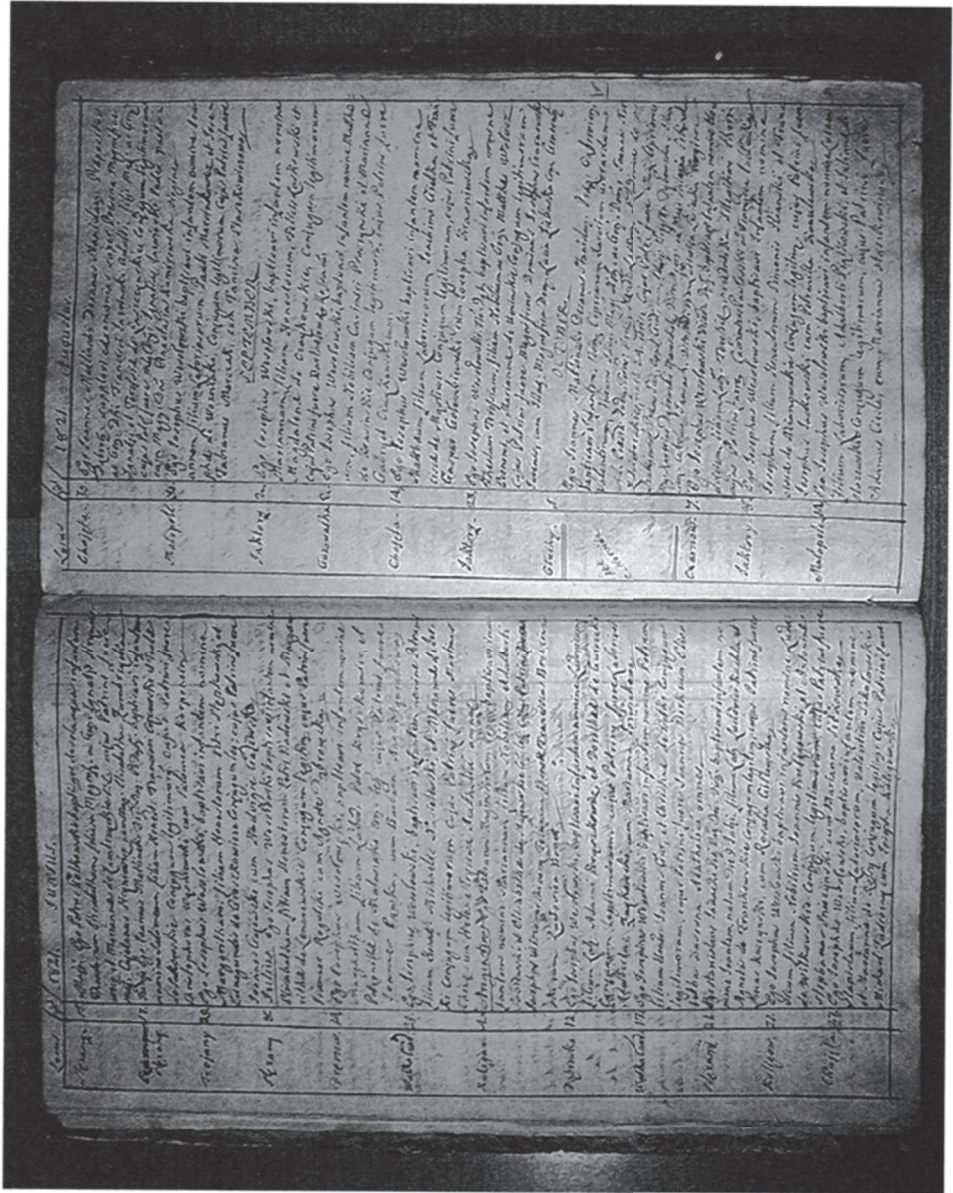
3. Księga Urodzenia Zaślubienia i [wyraz nieczytelny] w Gminie Dąbrówka Urodz. 1825. Pod pozycją 40 odnotowany zgon matki Cypriana Norwida

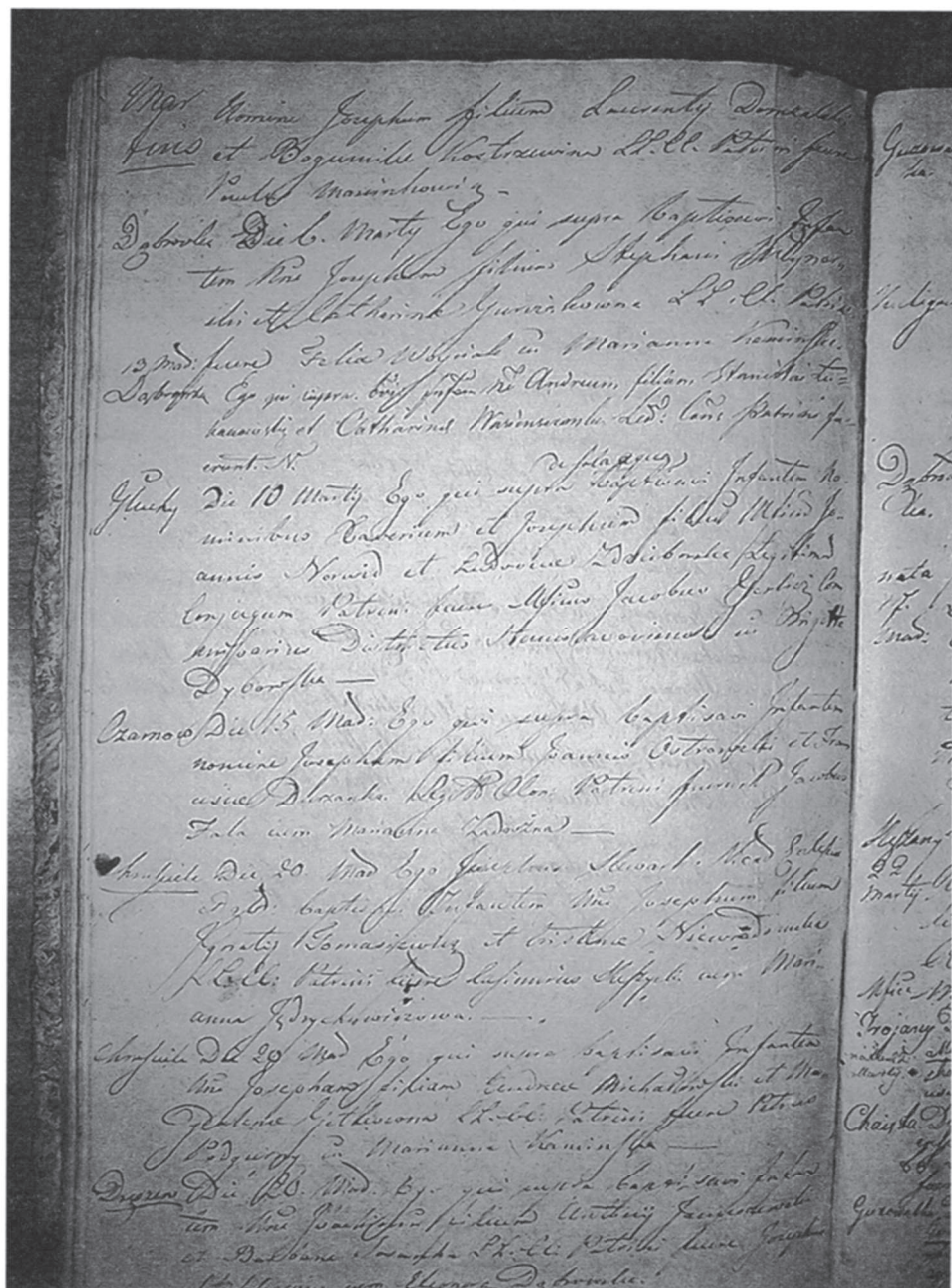
4. Księga Aktów Cywilnych i [dwa wyrazy nieczytelne] Zaślubionych i Zmarłych Gminy Dąbrówka Rok 1823. Odnotowany zgon Jan Norwida, syna

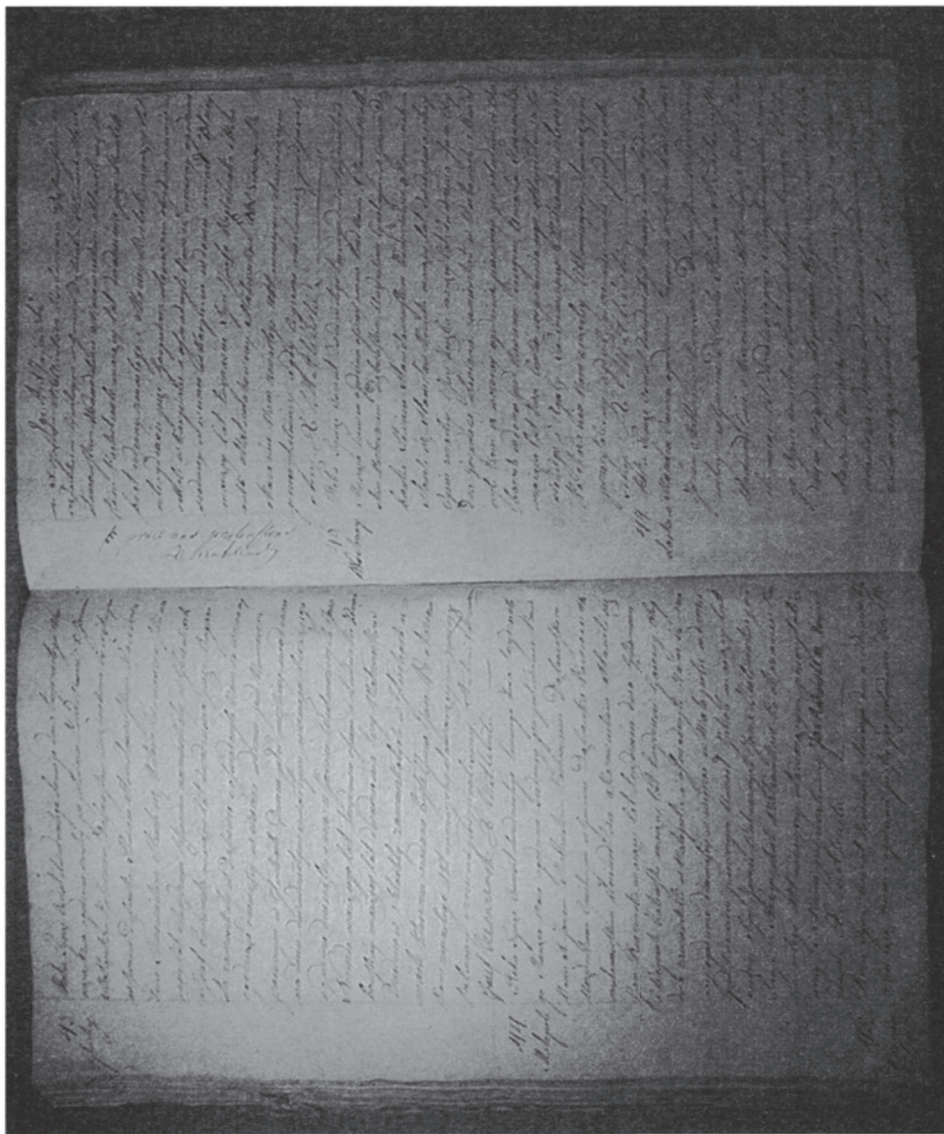
5. Strona tytułowa Liber Baptisatorum

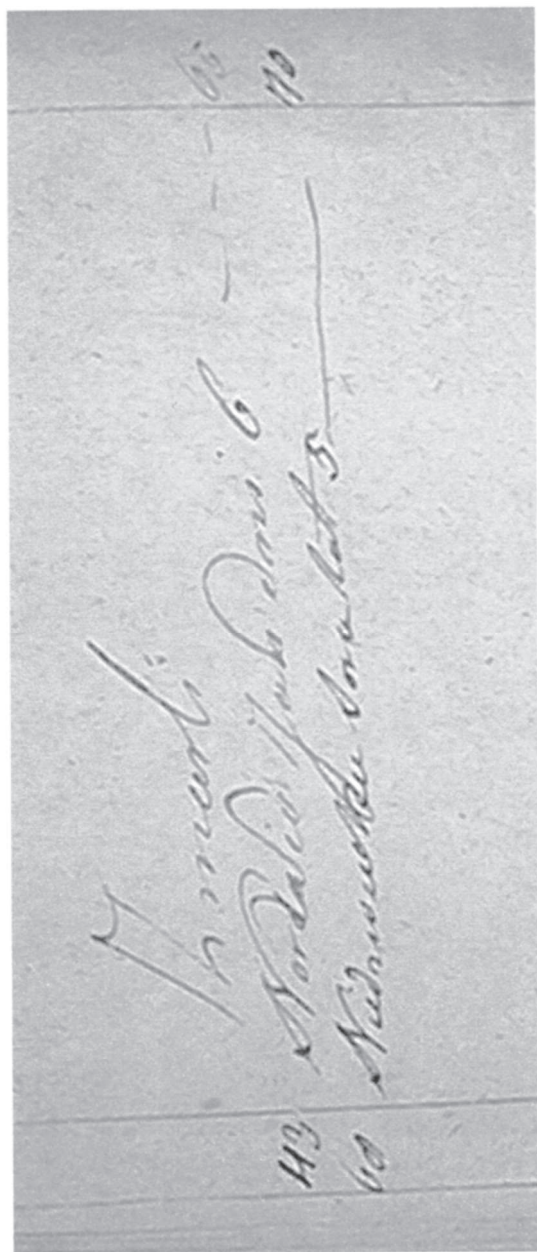
6. Liber Baptisatorum rozłożona na stronie, na której wpisano chrzest Cypriana Norwida

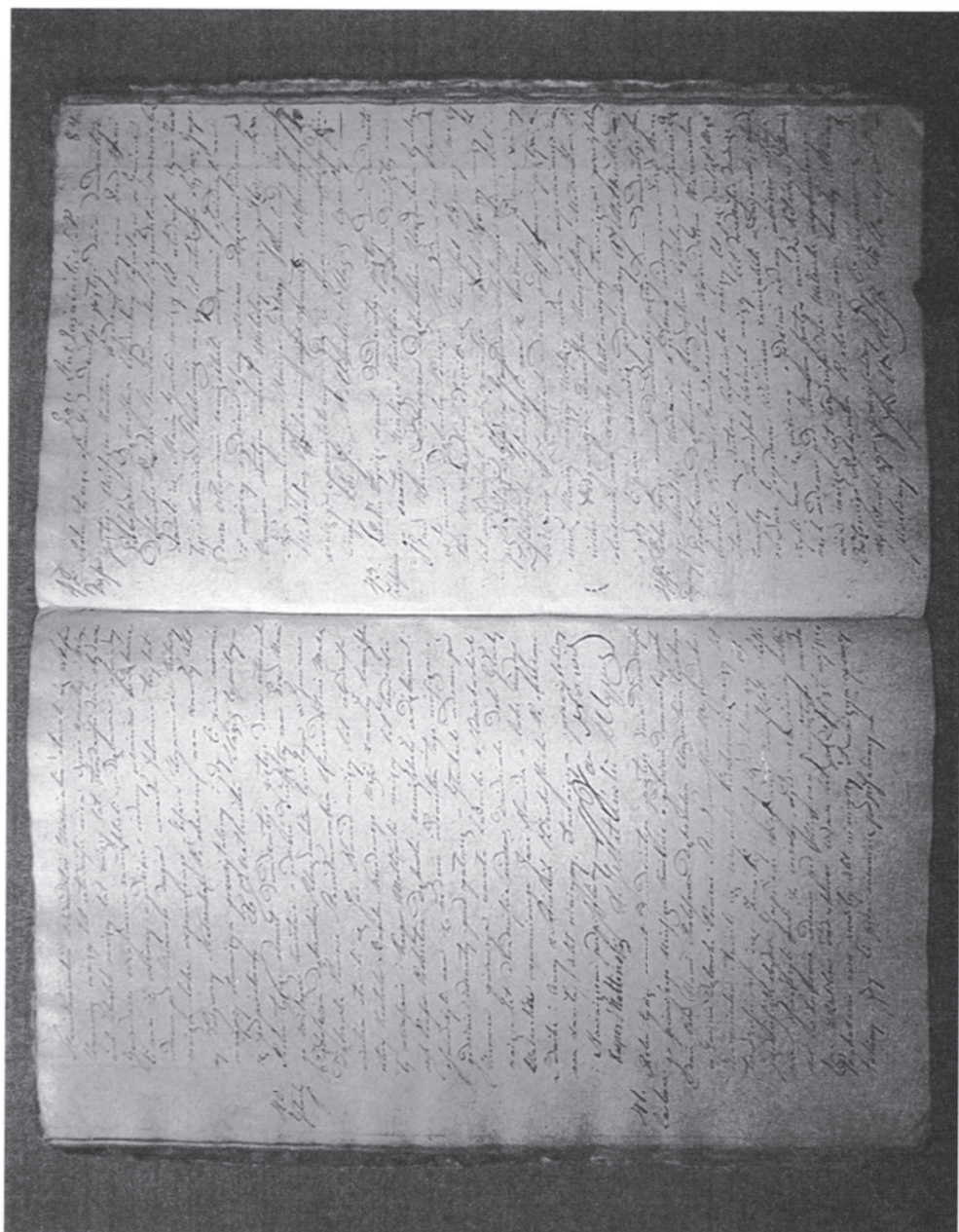
8. Strona Liber Baptisatorum, na której znajduje się zapis chrztu Ksawerego Józefa Norwida

10. Rozłożona Księga Aktów Cywilnych ze strony, na której wpisano zgon Jana Norwida, syna

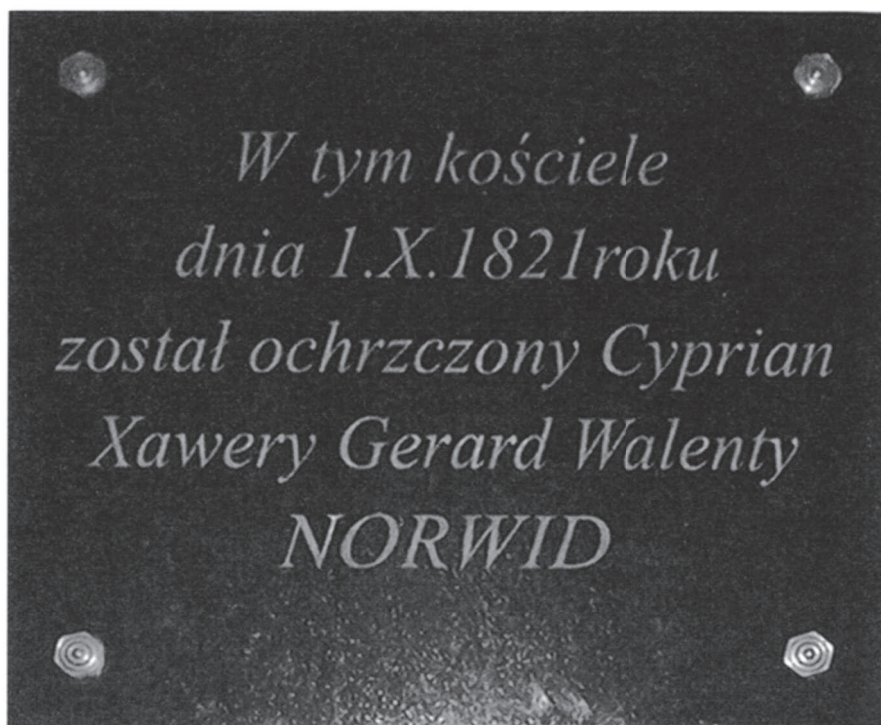

12. Wpis zmarłego Jana Norwida w indeksie książki

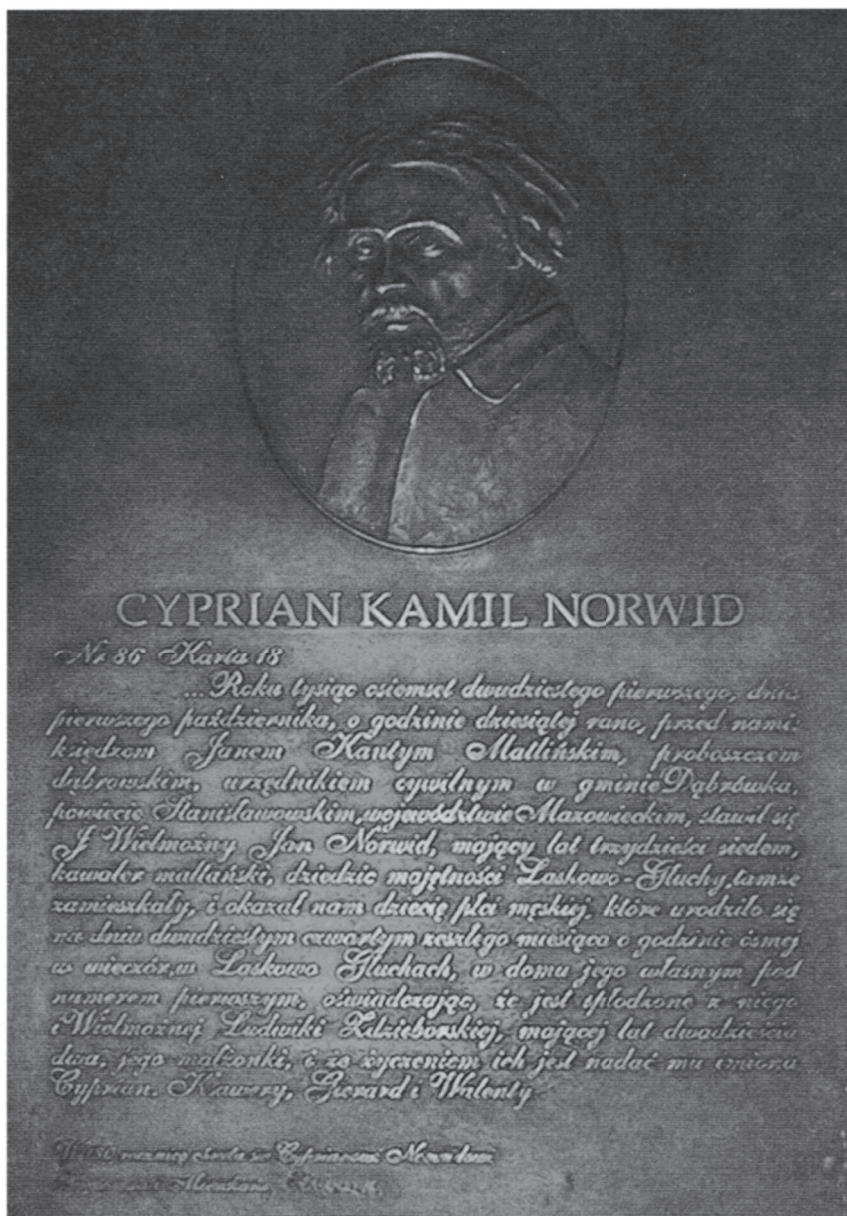

13. Rozłożona księga z zapisem zgonu matki poety

40. *Wypisy z pamiętnika*
 1843. *Wypisy z pamiętnika*
 1844. *Wypisy z pamiętnika*
 1845. *Wypisy z pamiętnika*
 1846. *Wypisy z pamiętnika*
 1847. *Wypisy z pamiętnika*
 1848. *Wypisy z pamiętnika*
 1849. *Wypisy z pamiętnika*
 1850. *Wypisy z pamiętnika*
 1851. *Wypisy z pamiętnika*
 1852. *Wypisy z pamiętnika*
 1853. *Wypisy z pamiętnika*
 1854. *Wypisy z pamiętnika*
 1855. *Wypisy z pamiętnika*
 1856. *Wypisy z pamiętnika*
 1857. *Wypisy z pamiętnika*
 1858. *Wypisy z pamiętnika*
 1859. *Wypisy z pamiętnika*
 1860. *Wypisy z pamiętnika*
 1861. *Wypisy z pamiętnika*
 1862. *Wypisy z pamiętnika*
 1863. *Wypisy z pamiętnika*
 1864. *Wypisy z pamiętnika*
 1865. *Wypisy z pamiętnika*
 1866. *Wypisy z pamiętnika*
 1867. *Wypisy z pamiętnika*
 1868. *Wypisy z pamiętnika*
 1869. *Wypisy z pamiętnika*
 1870. *Wypisy z pamiętnika*
 1871. *Wypisy z pamiętnika*
 1872. *Wypisy z pamiętnika*
 1873. *Wypisy z pamiętnika*
 1874. *Wypisy z pamiętnika*
 1875. *Wypisy z pamiętnika*
 1876. *Wypisy z pamiętnika*
 1877. *Wypisy z pamiętnika*
 1878. *Wypisy z pamiętnika*
 1879. *Wypisy z pamiętnika*
 1880. *Wypisy z pamiętnika*
 1881. *Wypisy z pamiętnika*
 1882. *Wypisy z pamiętnika*
 1883. *Wypisy z pamiętnika*
 1884. *Wypisy z pamiętnika*
 1885. *Wypisy z pamiętnika*
 1886. *Wypisy z pamiętnika*
 1887. *Wypisy z pamiętnika*
 1888. *Wypisy z pamiętnika*
 1889. *Wypisy z pamiętnika*
 1890. *Wypisy z pamiętnika*
 1891. *Wypisy z pamiętnika*
 1892. *Wypisy z pamiętnika*
 1893. *Wypisy z pamiętnika*
 1894. *Wypisy z pamiętnika*
 1895. *Wypisy z pamiętnika*
 1896. *Wypisy z pamiętnika*
 1897. *Wypisy z pamiętnika*
 1898. *Wypisy z pamiętnika*
 1899. *Wypisy z pamiętnika*
 1900. *Wypisy z pamiętnika*

15. Stara tablica poświęcona Cyprianowi Norwidowi w kruście kościoła w Dąbrówce

16. Nowa tablica pamiątkowa, odsłonięta w kościele w Dąbrowce w 180. rocznicę chrztu poety